Raport z projektu naukowego
JOSIP BROZ TITO – OD SPEKTAKLU WŁADZY DO TEATRU PAMIĘCI
nr 2012/05/B/HS2/04097, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki

I. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem projektu jest wizerunek komunistycznego przywódcy Jugosławii, Josipa Broza Tity. Temat jest rozpatrywany w kontekście lokalnej kultury władzy, a także w odniesieniu do tradycji oraz wyobraźni politycznej narodów tworzących w XX wieku wielonarodowe socjalistyczne państwo federacyjne. Badania zostały skoncentrowane wokół kategorii *spektaklu władzy* oraz *teatru pamięci*, przy czym analiza objęła zarówno zagadnienia historyczne, związane z formowaniem quasi-religijnego kultu przywódcy oraz jego kulturowymi i społecznymi motywacjami, jak i zjawiska współczesne, wyznaczające dynamikę przemian recepcji wizerunku Tity w Serbii, Chorwacji, Macedonii i Bośni. Badania, zorientowane na kulturowy (performatywny i estetyczny wymiar praktyk władzy), dotykają także problemu endemiczności *titoizmu*, rozpatrywanego nie tyle jako zakorzeniony w ideologii komunistycznej system organizacji państwa, ile raczej jako szczególny styl sprawowania rządów.

II. Osiągnięcia

1. W ramach projektu przeprowadzone zostały zagraniczne kwerendy biblioteczne, archiwalne i muzealne w Serbii, Macedonii i Chorwacji. Szczegółowe wyniki badań zostały dotychczas opracowane i opublikowane w artykułach naukowych, publikowanych w tomach zbiorowych i czasopiśmie. Przygotowywane są do druku kolejne teksty, poświęcone zagadnieniom związanym z tematem grantu.
2. Najważniejszym osiągnięciem jest przygotowanie do druku obszernej monografii pt. *Obraz władzy we władzy obrazu. Artystyczne konceptualizacje wizerunku Josipa Broza Tity*. Dotyczy ona istotnego aspektu podjętego w ramach grantu tematu, a mianowicie opracowanego dotychczas w niewielkim stopniu, wielowątkowego zagadnienia relacji pomiędzy sztuką i polityką (kulturą władzy). Rozważania przedstawione w pracy obejmują kwestie: estetycznych form organizacji, reprezentacji i legitymizacji władzy politycznej w socjalistycznej Jugosławii, propagandowej instrumentalizacji tych praktyk, a następnie wykorzystywania zabiegów estetyzacji, prac i działań artystycznych oraz designu w wysiłku upamiętniania spornej przeszłości, jak i w procesie demitologizacji i remitologizacji jej głównego aktora. Rozprawa ma charakter interdyscyplinarny, posiłkuje się narzędziami i ustaleniami takich dyscyplin i subdyscyplin, jak: antropologia kulturowa (a. komunizmu, a. władzy, a. polityki), kulturoznawstwo slawistyczne, performatyka, *visual studies*, studia nad pamięcią społeczną, muzeologia.
3. Wyniki badań zostały zaprezentowane również w formie referatów w ramach krajowych i zagranicznych konferencji naukowych:

- *Jugosłowiański komunizm z perspektywy badań kultury wizualnej* – konferencja: *Doświadczenie komunizmu, pamięć i język – spojrzenie w stronę teorii*, Toruń 13-14.06.2014, organizator: WF UMK).
- *Politički i umetnički aspekat recepcije jugoslovenskih likovnih umetnosti u komunističkoj Poljskoj* – konferencja: *Poljsko-jugoslovenski odnosi w 20. veku*, Belgrad; Serbia 9-10.10.2014, organizator: Institut za savremenu istoriju Srbije).
- *Nie-miejsce pamięci. O artystycznej recepcji topografii władzy socjalistycznej Jugosławii* – konferencja: *Dialogi pamięci*, Poznań 17-18.12.2014, WNPiD UAM i MNiSW).
- *Soma versus ciało polityczne. Przypadek jugosłowiański*, (także organizacja i udział w komitecie naukowym) – *Zmysłowy komunizm. Somatyczne doświadczenie epoki*, Spała 11-14.04.2013; organizator ISZIP i IKP UW.
- *Teatr jako przestrzeń praktykowania humanistyki. Polscy artyści na scenie BITEF-u w latach 60. i 70.* – konferencja *Polska i Jugosławia w stosunkach międzynarodowych po II wojnie światowej*, Bydgoszcz 10-11.10.2013, IHiSM UKW.

4. W toku realizacji projektu nawiązana została współpracę z zagranicznymi ośrodkami naukowymi: Instytutem Etnograficznym Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk (Etnografski Institut SANU), Instytutem Współczesnej Historii Serbii (Institut za savremenu istoriju Srbije) w Belgradzie i zespołem zajmującym się komparatystycznymi badaniami socjalizmu i postsocjalizmu w krajach słowiańskich, działającym pod kierunkiem dr Mašy Kolanović i auspicjami Uniwersytetu w Zagrzebiu.

Współpraca z etnologami z Instytutu Etnograficznego SANU – dr Sanją Zlatanović, prof. Mladeną Prelić, dr Miroslavą Malešević i dr Srđanem Radoviciem umożliwiła prowadzenie badań etnograficznych w terenie, poświęconych recepcji osoby Josipa Broza Tity w multietnicznych społecznościach w regionie Banatu.

5. Grant umożliwił również kontynuację współpracy z Muzeum Historii Jugosławii)Muyej istorije Jugoslavije) w Belgradzie (z kuratorami Momem Cvijoviciem, Aną Panić i Mariją Đorgović), dysponującym unikatowym zbiorem materiałów archiwalnych związanych z życiem i działalnością Josipa Broza Tity oraz epoką SFRJ.

III. Wpływ na dyscyplinę

Prace realizowane w ramach projektu stanowią wkład w zorientowane komparatystycznie badania nad doświadczeniem i kulturowym dziedzictwem komunizmu jako znaczącym elementem społecznego imaginarium, organizującym pamięć historyczną w krajach postjugosłowiańskich. Wpisują się ponadto w zainteresowania naukowe kulturą władzy regionu i inicjują dalsze badania z tego zakresu. Temat, wymagający podejścia interdyscyplinarnego, pozwolił również wprowadzić w krąg zainteresowań slawistycznych problematykę związaną z kulturą wizualną, widowiskami kulturowymi oraz z nowoczesnymi formami praktyk i refleksji artystycznej. Na podstawie przeprowadzonych badań wypracowana została nośna poznawczo propozycja metodologiczna, która jest odpowiedzią na zainteresowania związane z aktualnymi i mającymi charakter globalny, przemianami społecznymi i kulturowymi, zachodzącymi w krajach południowosłowiańskich, a określonymi mianem transformacji (*tranzicija*) systemowej.